

Universitetskanslersämbetets tematiska utvärdering av hållbar utveckling

Självvärdering

Lärosäte: Södertörns högskola

Skriv en självvärdering per lärosäte. Självvärderingen baseras på bedömningsgrunder inom aspektområdena:

- Styrning och organisation
- miljö, resurser och område
- utformning, genomförande och resultat
- uppföljning, åtgärder och återkoppling – har integrerats i övriga

samt de två perspektiven:

- arbetslivets perspektiv
- studenters och doktoranders perspektiv

Dessa två perspektiv har integrerats i aspektområdet miljö, resurser och område

Beskriv, analysera och värdera med konkreta exempel hur lärosätet på ett systematiskt sätt arbetar med och följer upp hållbar utveckling inom utbildning.

Hänvisningar till källor (t.ex. kursplaner och andra styrdokument) som självvärderingen utgår från bör endast användas som kompletterande information som bedömaregruppen har tillgång till om den skulle behöva verifiera eller fördjupa sig i något. Alla källor med sidhänvisningar ska finnas tillgängliga för bedömaregruppen, lämpligen genom webblänkar till dokument.

Självvärderingen bör sammanlagt inte överstiga 20 sidor.

En mer preciserad vägledning till lärosäten vad gäller aspekter och bedömningsgrunder finns i *Vägledning för tematisk utvärdering av hållbar utveckling*. I detta dokument finns också vägledningen till bedömaregruppen.

Inledning

Den nuvarande skrivningen om hållbar utveckling infördes i HL 1 kap 5 § år 2006. Beskriv övergripande och reflektivt hur lärosätet arbetat med hållbar utveckling inom utbildning de senaste åren, inklusive:

- vilka utmaningar lärosätet ställts inför i detta arbete.
- vilka lärdomar som dragits.

I november 2005 beslutade Södertörns högskolas rektor att inrätta Arbetsgruppen för hållbar utveckling. Beslutet var en direkt effekt av förändringen av högskolelagen 2005 med förtydligande av högskolornas skyldighet att i sin verksamhet främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd och rättvisa. Ordförande för arbetsgruppen blev dåvarande prorektor. Övriga ledamöter utsågs av högskolans tre utbildnings- och forskningsnämnder, studentkåren och högskolans förvaltning. Arbetsgruppens övergripande uppdrag var att definiera aktuella begrepp och föreslå åtgärder för att hållbar utveckling ska kunna bli en integrerad del av högskolans verksamhet.

Ett år senare levererade arbetsgruppen underlag för ett rektorsbeslut i form av en uttolkning av begreppet hållbar utveckling och en rad mål för Södertörns högskolas bidrag i sammanhanget. I mars 2007 beslutade rektor utifrån arbetsgruppens förslag om ett uppdrag till utbildnings- och forskningsnämnder, institutioner och centrumbildningar, den pedagogiska utvecklingsenheten och biblioteket som sammanfattningsvis handlade om att utveckla och sprida kunskap om hållbar utveckling såväl internt som externt.

Vid samma beslutsmöte ändrades arbetsgruppens namn till Referensgrupp för hållbar utveckling, med en del nya arbetsuppgifter som var tydligt kopplade till ovan nämnda uppdrag, till exempel ”att bistå i arbetet med att sammanställa olika förslag till åtgärder för att uppnå fastställda mål för hållbar utveckling och bistå i arbetet med att bereda dessa till beslut, i den mån sådana behövs” och ”att bistå i arbetet med att ta fram instrument för uppföljning av de fastställda målen”.

Högskolans förutvarande Kvalitetsråd genomförde under 2009 en omfattande genomgång av 2008 års verksamhet vid institutioner och centrumbildningar, med konkreta frågor om utbildning, forskning och samverkan. En rapport presenterades i oktober samma år och under rubriken Hållbar utveckling konstaterades att många utbildningar inom humaniora och samhällsvetenskap berör frågor som kan knytas till begreppet ”hållbarhet” utan att det används explicit. Samtidigt påpekas också följande:

” ... genomgången av materialet visar därutöver en hel del andra, mer riktade, aktiviteter. Det gäller dels befintliga och planerade kurser med direkt anknytning till begreppet hållbar utveckling (företagsekonomi, idéhistoria, juridik, nationalekonomi, statsvetenskap och flera program vid Institutionen för livsvetenskaper), dels pågående miljörelaterade projekt med arbetsgrupper som engagerar sig för att förbättra resurshushållningen vid institutionerna. Men här finns också en del andra exempel: filosofi planerar att få till stånd en forskningsplattform under temat hållbarhetens filosofi och idéhistoria har arrangerat en temadag (Konfliktsmart) för gymnasieelever under temat fred och förståelse, vilken upprepas 2009. Till detta kan läggas att Logistikprogrammet fått ny profil med stark inriktning mot miljöfrågor.”

Rapporten från Kvalitetsrådet blev dock den första och sista i sitt slag. Proceduren kring insamling och analys av data var alltför tidskrävande. Högskolan beslutade därför att uppföljningen av verksamheten fortsättningsvis skulle ske genom insamling av kvantitativa indikatorer som finns tillgängliga i interna databaser. Eftersom det är svårt att finna sådana kvantitativa mått på hållbar utveckling inom utbildning och forskning bortföll temat ur senare genomförda granskningar.

I maj 2009 arrangerade högskolan tillsammans med Huddinge kommun en extern konferens med tema hållbar utveckling, initierad av referensgruppen. Mer specifikt var temat för dagen koncentrerat till framtida utveckling av utbildning och forskning vid högskolan och intensifierad samverkan mellan högskolan och kommunen med anknytning till hållbar utveckling. Syftet med konferensen var dels utåtriktat, att skapa ett forum för kontakter mellan högskolan och organisationer, företag och myndigheter i närregionen, men även inåtriktat: ”Att öka medvetenheten hos anställda och studenter om hållbar utveckling” och att ”öka förståelsen för varför vi alla måste arbeta med hållbar utveckling”. Detta bör rimligen tolkas som att Referensgruppen inte var helt nöjd med det kollegiala engagemanget.

Ur protokoll från Referensgruppen för hållbar utveckling framgår att dess verksamhet mattades av under 2010. Endast två möten hölls under detta år, ett på våren och ett på hösten. I protokoll från 27 oktober meddelar huvudsekreteraren – i realiteten vice ordförande – att hon blivit ombedd av nytilträdde rektorn att sammankalla referensgruppen och föra arbetet vidare ”i avvaktan på att ny ordförande utses”. Från 1 januari 2011 utsågs nya ledamöter till referensgruppen och aktiviteten var åter hög under våren. Bland annat diskuterades olika förslag för att öka engagemanget för hållbarhetsfrågor inom kollegiet och planer för att utveckla detta perspektiv i högskolans forsknings- och utbildningsstrategi för perioden 2012-2015. Någon ny ordförande tillsattes dock inte, trots upprepade propåer, och efter mötet 4 maj 2011 upphörde verksamheten.

Det är svårt att i efterhand bringa klarhet i orsakssammanhangen bakom referensgruppens upplösning. Sannolikt är den avgörande faktorn att en engagerad och centralt placerad individ, prorektor och ordförande för gruppen, lämnade högskolan i början av 2010. Att detta skedde samtidigt som dåvarande rektor snart skulle lämna sitt uppdrag och en ny skulle tillträda bidrog knappast till en snabb och konstruktiv lösning på övergångsproblematiken.

Det finns fortfarande inte någon formell konstellation vid högskolan med samma eller liknande uppdrag som referensgruppens, men för närvarande överväger rektor möjligheten att formellt knyta arbetet med hållbarhetsfrågor närmare ledningsnivån. En ny position som miljösamordnare inrättades 2009, till en början huvudsakligen inriktad mot direkt miljöpåverkan, till exempel avfallshantering och arbetsresor. Efter 2011 blev miljösamordnaren huvudansvarig för alla miljörelaterade frågor, inklusive hållbar utveckling i utbildning. Det betyder dock inte att aktiviteterna med anknytning till hållbarhetsfrågor avstannade. 2013 fastställde rektor en ny mål- och handlingsplan för miljö och hållbar utveckling för perioden 2013-2015, med en rad uppdrag riktade till olika ansvariga organ och enheter. I maj 2014 påbörjade fakultetsnämnden en inventering av hållbarhetsrelaterade inslag i samtliga utbildningsprogram på grundnivå och avancerad nivå. En rapport presenterades i mars 2015. Detta behandlas mer ingående i det följande.

För övrigt kan tilläggas att högskolans senast fastställda [visionsdokument](#) från mars 2015 inleds med följande portalmening: ”Södertörns högskola bidrar till en hållbar

”samhällsutveckling genom forskningsframsteg, bildning och kritiska samtal om vår tids stora frågor.”

Aspektområde: Styrning och organisation

Bedömningsgrunder:

A. Det finns lärosätess övergripande mål fastställda för hållbar utveckling inom utbildning. Dessa mål omfattar samtliga utbildningsnivåer (grundnivå och i förekommande fall avancerad nivå och forskarnivå) och är förankrade inom lärosätet.

B. Lärosätet följer upp och utvecklar arbetet för hållbar utveckling inom utbildning på ett systematiskt sätt.

Vägledning till lärosäten:

Utgå från bedömningsgrunderna. Beskriv, analysera och motivera. Lyft fram såväl styrkor som angelägna utvecklingsområden. Länka till relevanta dokument.

A Den senast fastställda [mål- och handlingsplanen för miljö och hållbar utveckling](#) avser perioden 2013-2015. Planen förlängdes i ett senare beslut för att gälla till och med 2016. I skrivande stund pågår slutbehandlingen av en ny och omarbetad plan som ska gälla från och med 2017. I planen för 2013-2015 finns mål angivna för följande områden:

- Utbildning, forskning och samverkan med det omgivande samhället
- Studentmedverkan
- Kompetensutveckling och information
- Resor
- Energiförbrukning
- Materialanvändning
- Avfall och källsortering.

Det är framförallt de två första målen som berör utbildningsfrågor, så kallad indirekt miljöpåverkan. Här preciseras ett antal uppdrag till fakultetsnämnd, högskolebibliotek, utbildnings- och forskningskansli, kommunikationsavdelning och prefekter. Vad gäller studentmedverkan ges uppdrag till institutionerna. Ur utbildningssynpunkt är sannolikt uppdraget till fakultetsnämnden ett av de viktigaste, nämligen att ”inventera nuläget avseende integrering av hållbar utveckling i utbildning och forskning vid högskolan”.

Det är utomordentligt svårt att bedöma i vilken grad de fastställda målen ”är förankrade inom lärosätet”. Som nämndes i det inledande avsnittet fann vi två samtida dokument, dels protokoll från Referensgruppen för hållbar utveckling, dels Kvalitetsrådets översyn av verksamheten 2008, som gav delvis olika bilder av aktiviteter och engagemang relaterat till Hållbar utveckling. Sannolikt finns ett korn av sanning i båda dokumenten. Frågan om ”förankring” diskuteras också i de löpande miljöutredningar som gjorts av miljösamordnaren under 2010-talet. I [utredningen för 2015/2016](#) sammanfattar miljösamordnaren följande vad gäller utbildning, forskning och samverkan och dess betydelse för de indirekta miljöaspekterna:

”Miljöutredningen visar att mycket görs redan nu, men sannolikt finns möjligheter för betydande ökning på detta område ... Bristande information och utbildning av personalen är en ständigt återkommande punkt vid de interna miljörevisioner som årligen har genomförts sedan den förra miljöutredningen. Vid en eventuell kommande certifiering av miljöledningssystemet skulle utbildningsinsatser för personalen vara en av de viktigaste punkterna att genomföra.”

Vi får anledning att senare återkomma till frågan om förankring av hållbarhetsperspektivet. Vi drar dock här slutsatsen att det av allt att döma finns möjligheter till verksamhetsutveckling vad gäller information och utbildning.

B. Under senare år har det genomförts en övergripande uppföljning, som gjordes av Fakultetsnämnden under 2014/2015 som en direkt följd av uppdraget i ovan nämnda mål- och handlingsplan. Projektet förbereddes av en arbetsgrupp inom nämnden som beslutade om ett antal frågor som skulle skickas till samtliga programsamordnare/motsvarande för program på grundnivå och avancerad nivå. Uppföljningen inkluderade med andra ord inte utbildning på forskarnivå, vilket heller inte ingick i uppdraget. Frågorna gällde följande teman:

- Förekomsten av frågor kring hållbar utveckling i programmet. Finns det till exempel särskilda kurser som behandlar temat eller genomförs hela utbildningen?
- Vilken typ av hållbar utveckling fokuseras explicit?
- Vilken typ av hållbar utveckling berör programmet i något avseende?
- Hur kan programmet utveckla inslaget av hållbar utveckling?

Knappt hälften, 40 procent, av programmen lämnade in svar på Fakultetsnämndens frågor. Nämnden drog av detta slutsatsen att det främst var program som uttalat fokuserar hållbar utveckling som prioriterade att medverka i uppföljningen. Man konstaterade också att det i stort sett enbart är program med koppling till miljövetenskap som genomgående använder begreppet hållbar utveckling i undervisning och kurs- och utbildningsplaner. Samtidigt betonades att det är flera program som lyfter fram teman om hållbar utveckling, företrädesvis om social hållbarhet.

Bland inlämnade svar märks också en sorts självkritisk reflexion om att det finns potential för att i kurser göra tydligare kopplingar till temat hållbar utveckling:

”Vi ser möjligheter att inom ramen för utbildningarna utveckla och fördjupa begreppet hållbar utveckling i enlighet med högskoleförordningen och högskolans interna riktlinjer. Framför allt framstår begreppets sociala aspekt som särskilt relevant.” (Avdelningen för estetik, filosofi, konstvetenskap, och Centrum för praktisk kunskap)

”Ekonomisk och miljömässig hållbar utveckling kan dock inte sägas ingå i programmen på avdelningen. Här finns en utvecklingspotential där relationen mellan den sociala hållbara utvecklingen som redan berörs och ekonomisk/miljömässig hållbar utveckling skulle kunna belysas tydligare.” (Avdelningen för genusvetenskap, pedagogik och retorik)

”Inslagen av social och ekonomisk hållbar utveckling skulle kunna artikuleras mer explicit i kurs- och utbildningsplaner och synliggöras ytterligare i det fortgående pedagogiska arbetet kring programmen. Frågan kring miljömässiga aspekter på medieutveckling och mediebruk skulle kunna införlivas på ett mer märkbart sätt i programmets vidare kursutbud, då de för närvarande framför allt är koncentrerade till en valbar delkurs.” (Medievetarprogrammet)

I nämndens rapport finner vi följande slutsummering:

”Inventeringen ger indikationer på att det finns ett intresse och en nyfikenhet för frågorna men att man på flera håll behöver stöd för att få upp hållbar utveckling på agendan. Arbetsgruppen ser här möjligheten att rikta sig mot kurs- och utbildningsplaner och mot institutionsnämnder

med ett informationsmaterial som bör innehålla förslag på formuleringar. Likaså bör dialog kring frågan påbörjas.”

Ett seriöst försök att inleda en sådan dialog genomfördes också i maj 2016 då Fakultetsnämnden bjöd in ämnes- och programsamordnare till ett ”Forum” med föredrag och diskussioner med anknytning till frågorna som nämns i slutsummeringen. Det är ännu för tidigt att uppskatta eventuella effekter av diskussionen. Något ”informationsmaterial som bör innehålla förslag på formuleringar” har av allt att döma ännu inte gått ut till kollegiet. Högskolan ser det som angeläget att nämnden fortsätter att prioritera frågan.

Aspektområde: Miljö, resurser och område¹

Bedömningsgrunder:

- A. Lärosätet arbetar aktivt med att säkerställa den pedagogiska och forskningsbaserade kompetensen hos berörd personal i frågor som rör hållbar utveckling i utbildningen.
- B. Lärosätet samverkar med studenter i arbetet med hållbar utveckling.
- C. Lärosätet samverkar med arbetsliv i arbetet med hållbar utveckling.
- D. Lärosätet främjar interdisciplinär samverkan i arbetet med hållbar utveckling i utbildningen.

Vägledning till lärosäten:

Utgå från bedömningsgrunderna. Beskriv, analysera och motivera. Lyft med hjälp av exempel fram såväl styrkor som angelägna utvecklingsområden. Länka till relevanta dokument.

A. Högskolan har sedan starten 1996 konsekvent strävat efter att ha hög vetenskaplig kompetens bland undervisande personal. Det har bland annat resulterat i att vi 2015 intog delad förstaplats med Lunds universitet beträffande högsta andel disputerade lärare i Sverige. Vad gäller kunskaper och insikter om hållbarhetsfrågor har högskolan sedan cirka fem år tillbaka vid varje terminsstart en presentation av miljöfrågor vid en introduktionsdag för nyanställda lärare och TA-personal. Därutöver har den högskolepedagogiska enheten sedan några år diskuterat med kolleger om möjligheten att ge fortbildningskurser i hållbar utveckling, men några konkreta resultat i den riktningen har ännu inte kommit till stånd.

B. Högskolan tillämpar strikt de förordningsmässiga principerna om studeranderepresentation i alla beredande och beslutande organ. För varje utbildningsprogram finns dels en programsamordnare, dels ett programråd med representanter för lärare och studenter. Programråden följer noga utvecklingen av utbildningen och initierar vid behov förändringar. De diskuterar utfallet av genomförda kursvärderingar och fattar även beslut om litteratur för programspecifika kurser. I vissa utbildningar diskuteras kursvärderingar också ingående med studenterna i pågående kurs.

Ett annat exempel på samarbete med studenterna är att högskolan på olika sätt kan stödja aktiviteten i frivilliga studentföreningar som berör hållbar utveckling. Aktiviteterna här varierar åtskilligt från tid till annan beroende på initiativ från enskilda studenter. En mer stadigvarande verksamhet finner vi främst i programmet Miljö och utveckling där huvudansvarig institution ger ekonomiskt stöd till den årliga miljövetardagen som arrangeras av studenter.

C. Beträffande samverkan med arbetslivet ”i arbetet med hållbar utveckling” avgränsar vi oss till de utbildningar som har tydliga inslag av hållbarhetsfrågor, vilket närmare redogörs för i nästföljande aspektområde.

Den mest frekventa samverkansformen är av allt att döma gästföreläsningar som hålls av företrädare för myndigheter, organisationer eller företag. Ett av programmen, Logistik och ekonomi, har till exempel ett upparbetat alumninätverk, det vill säga före detta studenter verksamma inom branschen som regelbundet medverkar i utbildningen. Likaså är studiebesök vanligt förekommande.

Ett annat exempel på samverkan är det branschråd som är kopplat till Turismprogrammet. Detta inrättades redan 2001 och består av ett 10-tal representanter för turismnäringen i

¹ Inom den tematiska utvärderingen av hållbar utveckling är ”område” inte föremål för granskning.

Stockholmsregionen. Rådet sammanträder två gånger årligen med lärare i programmet. Det övergripande syftet är att kollegiet ska hålla sig uppdaterat vad gäller utvecklingen inom turismsektorn, få råd om konkreta kursupplägg, förslag till praktikplatser och utställningsmontrar till sin arbetsmarknadsdag. Dessutom är branschrådet en viktig informationskanal utåt för Turismprogrammet.

Ytterligare ett exempel är att examensarbeten skrivs i nära samarbete med externa organisationer. Detta förekommer i samtliga utbildningar som har inslag av hållbarhetsperspektiv, men det är särskilt frekvent i masterprogrammet i miljövetenskap. Innevarande termin beräknas cirka 30 procent av examensarbetena göras i form av samverkansprojekt. SIDA-finansierade Minor Field Studies används löpande för hållbarhetsrelaterade examensarbeten inom samtliga tre miljövetenskapligt inriktade utbildningsprogram.

Även i program som inte har någon uttalad hållbarhetsinriktning kan man i Fakultetsnämndens uppföljning 2014/2015 (beskriven under aspektområde Styrning och organisation) finna konkreta exempel på samverkansformer av detta slag:

”En annan ansats till hållbar utveckling kan ses med våra öppna föreläsningar som erbjuder en ’scen’ för forskare, politiker, konstnärer och yrkesverksamma. Som exempel kan Anna-Karin Hatts (dåvarande IT- och energiminister) föreläsning nämnas. Hon tog upp att Sverige och speciellt landsbygden i Sverige skulle behöva förses med bredband som en del av långsiktig utveckling.” (programmet IT, medier, design)

”Ett exempel på en kurs som innehåller tematik om hållbar utveckling är Kultur- och designpolitik. Under kursen möter studenterna kultur- och designorganisationer och behovet liksom sambandet mellan å ena sidan miljömässig och å andra sidan ekonomisk och social hållbarhet är något som brukar påtalas av flera föreläsare. En av examinationsuppgifterna är att studenterna gruppvis skriver projektrapporter kring vald kultur- eller designorganisation och särskilt i de grupper som väljer att specialstudera designorganisationer brukar hållbarhetsperspektivet bli ett naturligt inslag i arbetet.” (programmet Konst, kultur, ekonomi)

D. Beträffande interdisciplinärt samarbete kan nämnas att högskolan redan vid starten 1996 lanserade tre kärnvärden i form av Tre M – Mångvetenskaplighet, Mångkulturalitet och Medborgerlig bildning. Interdisciplinärt samarbete har också löpande haft en framträdande position i verksamheten. Det mest aktuella exemplet med anknytning till hållbar utveckling är ett rektorsbeslut från 2015, där Institutionen för samhällsvetenskaper tilldelades en miljon för 2015 och 2016 för ”strategisk utveckling av temat hållbar samhällsutveckling”, vilket bland annat ska leda till en ny institutionsövergripande internationell masterutbildning. För närvarande pågår planeringsarbetet, som primärt involverar huvudområdena företagsekonomi, nationalekonomi och sociologi. I de programspecifika miljöorienterade kurserna kommer även ett större antal huvudområden att medverka. Ett första intag till programmen beräknas till höstterminen 2018.

Utöver detta kan tilläggas att många, för att inte säga de allra flesta, programspecifika kurser som ges inom program med inslag av hållbar utveckling har ämnesövergripande perspektiv. Det gäller till exempel tre moment i den introducerande gemensamma baskursen för Miljö och utveckling och Utveckling och internationellt samarbete. Kursen Naturens processer (15 hp) kombinerar geologi och ekologi, kursen Befolkning, kultur och miljö (7,5 hp) görs i

samarbete mellan kulturgeografi, ekologi och historia. I kursen Naturresurshushållning (15 hp) på C-nivå sammanflätas både samhälls- och naturvetenskapliga perspektiv.

Aspektområde: Utformning, genomförande och resultat

Bedömningsgrunder:

- A. Lärosätet har utbildningar som utformas och genomförs så att hållbar utveckling integrerats. Detta kan avse både innehåll och arbetssätt.
- B. Vid lärosätet finns institutioner, programansvariga eller motsvarande som arbetar systematiskt med att följa upp och utveckla integreringen av frågor kring hållbar utveckling i utbildningen.
- C. Vid lärosätet finns utbildningar där forskning/konstnärlig forskning för hållbar utveckling används i utbildningen.

Vägledning till lärosäten:

Utgå från bedömningsgrunderna. Beskriv, analysera och motivera med hjälp av exempel.

Exemplen bör inkludera olika typer av utbildningar, till exempel utbildningar av olika storlek, inom olika ämnesområden och olika utbildningsnivåer (grundnivå och i förekommande fall avancerad nivå och forskarnivå).

Länka till relevanta dokument, t.ex. utbildningsplaner och kursplaner. Lyft fram såväl goda exempel som angelägna utvecklingsområden.

A För att få en mer kvantitativ lägesbild av förekomsten av hållbar utveckling i högskolans utbildningar har en genomlysning av lärandemål i befintliga kurs- och utbildningsplaner genomförts. Materialet är hämtat från högskolans utbildningsdatabas där samtliga kurs- och utbildningsplaner läggs in sedan den togs i bruk 2007. Genomsökningen har skett maskinellt med sökord som anknyter till hållbar utveckling (se nedan). Handläggare har därefter bedömt varje sökträff kvalitativt och sorterat bort icke relevanta sökträffar, det vill säga sådana som uppenbart saknar anknytning till hållbar utveckling. Detta ger i slutänden ett kvantitativt mått på i hur hög grad hållbar utveckling är explicit integrerat i högskolans utbildningsutbud.

Valet av sökord baseras på ett underlag från Södertörns högskolebibliotek i vilket det listas olika söksträngar som tidigare använts av Södertörns högskola och andra lärosäten för att hitta avhandlingar som anknyter till hållbar utveckling. Söksträngarna är framtagna av Göteborgs universitet, Stockholms universitet och Södertörns högskola. Handläggare har sedan sållat i dessa söksträngar, dels för att undvika sökord som helt uppenbart saknar relevans för genomlysningen och dels för få en mer hanterlig mängd sökord. I vissa fall har sökorden även förenklats för att i möjligaste mån undvika dubbla träffar. Målet med arbetet har varit att få en bredd i utsökningen som det sedan går att sålla bort sökträffar från. Detta för att hitta lärandemål som innehåller ord som uppfyller hela eller delar av kriterierna för hållbar utveckling men som inte vid en första anblick skulle anses kunna omfatta hållbar utveckling.

Följande sökord (41 stycken) har använts: avtryck, delaktighet, demokrati, effektivitet, ekologi, ekosystemförvaltning, ekoturism, energi, energiförsörjning, fattigdom, fisk, fotavtryck, förnybar, global, grön, hållbar, hållbarhetsredovisning, jordbruk, klimat, klimatavtal, legitimitet, levebröd, livscykel, livsstil, miljö, mångfald, naturresurser, resurs, rättvisa, samhällsansvar, transport, uppvärmning, utsläppsrätt, utsläppsrättigheter, utveckling, vatten, vindkraft, välfärd, växthuseffekt, återvinna, återvinning.

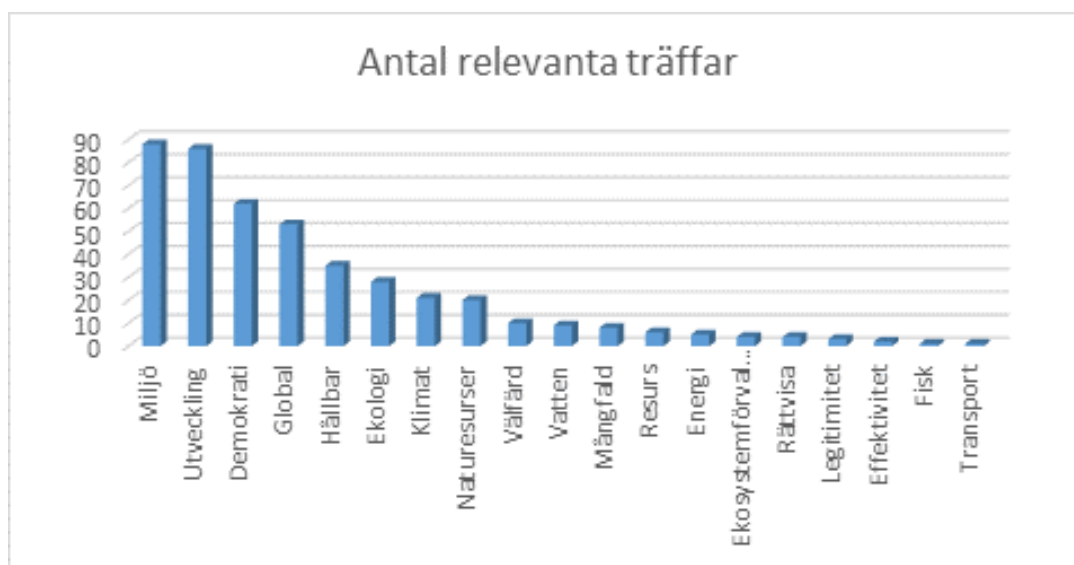
I denna genomlysning har utsökningen med sökorden avgränsats till kurs- och utbildningsplanernas lärandemål. Med tanke på den stora mängden data som ska analyseras ansågs lärandemålen bäst och tydligast kunna visa på förekomst av hållbar utveckling som

kommer studenten till del och som studenten efter genomgången kurs ska kunna applicera i fortsatt utbildning eller arbetsliv.

Samtliga kurs- och utbildningsplaner i databasen har genom sökts och bedömts. Däremot avgränsas det slutgiltiga resultatet till de kurs- och utbildningsplaner som har varit aktuella i högskolans utbildningsutbud de senaste läsåren. Avgränsningen ger därmed en aktuell bild av i vilken grad hållbar utveckling är explicit integrerad i högskolans utbildningar.

För kursplaner ingår samtliga kurser som har haft, eller har minst ett planerat tillfälle under åren 2016 och 2017. Då utbildningsplaner har en längre löptid har motsvarande avgränsning för utbildningsplaner gjorts med tillfällena mellan åren 2015 och 2017.

Diagrammet nedan visar antalet relevanta träffar och sökord som hade flest träffar. Observera att antalet träffar inte är att likställa med antalet kursplaner då ett sökord kan förekomma flera gånger i samma kursplan och att det i samma kursplan kan förekomma fler sökord än ett.

Av samtliga kurser på grundnivå och avancerad nivå som har getts eller planeras att ges vid minst ett tillfälle från och med vårterminen 2016 har 13 procent lärandemål med koppling till hållbar utveckling. Av dessa kurser är hälften programspecifika. Av samtliga utbildningsprogram på grundnivå och avancerad nivå som har ingått i högskolans utbud sedan vårterminen 2015 har 11 procent lärandemål som behandlar hållbar utveckling.

Ovanstående resultat bedöms dock som en absolut lägstanivå vad beträffar förekomst av hållbar utveckling i högskolans utbildningsutbud. Att bara lärandemålen har analyserats är i första hand en resursmässig avgränsning av analysen. Vår bedömning är att en djupare analys av kurslitteratur samt kurs- och delkursbeskrivningar i detta skede troligen skulle addera ytterligare till utfallet ovan. Med detta sagt bör nog lärandemålen även framöver vara huvudfokus för liknande genomsökningar. Lärandemålen är trots allt de främsta grunderna för examination varför ovanstående resultat får ses som en intern uppmaning att tydligare föra fram hållbar utveckling i lärandemålen.

En slutsats som kan dras av såväl denna analys som tidigare uppföljning av Fakultetsnämnden är att temat Hållbar utveckling, föga förvånande, har en särskilt stark position i

miljövetenskapliga utbildningar, där även viss miljöorienterad samhällsvetenskap finns representerad. Detta gäller i första hand två program på grundnivå, [Miljö och utveckling \(MU\)](#) och [Utveckling och internationellt samarbete \(UIS\)](#) och ett på avancerad nivå, [Masterprogram i miljövetenskap](#) (120 hp).

De två förstnämnda har en gemensam inledande termin som behandlar övergripande aktuella frågor inom temat hållbar samhällsutveckling. Därefter har UIS fokus på ekonomiska och sociala dimensioner av hållbarhet, till exempel i kurser om mänskliga rättigheter, landsbygdsutveckling och livsmedelsproduktion samt global hälsa. MU har en mer renodlad inriktning mot miljöfrågor, till exempel i kurser om ekofysiologi, miljöekonomi, miljötoxikologi och miljö rätt. Båda programmen har också en uttalad internationell profil.

Masterprogrammet i miljövetenskap, som ges på engelska, är en mångvetenskaplig utbildning som genomgående ger såväl bredd som djup inom miljörelaterade hållbarhetsfrågor utifrån natur- och samhällsvetenskapliga perspektiv. Programmet har tre inriktningar:

- Miljö, kommunikation och politik
- Ekosystemförvaltning
- Bekämpning av infektionssjukdomar.

Som framgår av tidigare redovisning av aspektområde Styrning och organisation har högskolan ännu inte genomfört någon övergripande uppföljning av utbildning på forskarnivå. I samband med granskningen av kurs- och utbildningsplaner inför denna självvärdering gjordes även en scanning på forskarnivå, som visar att ett av högskolans fyra forskarutbildningsområden, Miljövetenskapliga studier, har tydliga hållbarhetsinriktade inslag. I den [allmänna studieplanen](#) för utbildningen betonas denna inriktning:

”Den miljövetenskapliga forskningen på Södertörns högskola bedrivs i en mångvetenskaplig miljö. Tyngdpunkten ligger inom tre samverkande och angränsande teman. Inom temat *miljöförändringar och ekologiska processer* studeras biologiska och geovetenskapliga processer och drivkrafter kopplade till miljöproblem. Inom *miljö och utveckling* studeras förutsättningar för hållbar utveckling och inom *environmental governance* studeras bland annat hur olika aktörer på olika nivåer identifierar och hanterar komplexa och osäkra risker i miljön.”

Två av de obligatoriska kurserna inom utbildningen har också lärandemål med starkt fokus hållbar utveckling:

- Utifrån en fördjupad kompetens inom det valda avhandlingsområdet reflektera över hur förväntade resultat förhåller sig till hållbar utveckling. (Avhandlingsuppsats i miljövetenskap, 15 högskolepoäng).
- Reflektera över hur olika metodologier innebär ett sökande efter olika slag av kunskap, och hur dessa olika kunskapstyper kan påverka tolkningen av centrala samhällsrelaterade värden såsom demokrati, deliberation och hållbar utveckling. (Miljövetenskaplig forskningsdesign och metodologi, 7,5 högskolepoäng).

Vid sidan av det breda utbudet av kurser inom samhällsvetenskap/humaniora och teknik kan vi därutöver peka på ett antal program som innehåller ett tydligt hållbarhetsperspektiv även om huvudfokus ligger på andra frågor. Vi nämner här några konkreta exempel:

Programmet Logistik och ekonomi är en av högskolans äldsta utbildningar på grundnivå. Första antagningen av studenter skedde hösten 1997 och målgruppen var, enligt den aktuella

katalogtexten, ”tekniskt intresserade studenter som i sin utbildning vill lägga tonvikt på ekonomiska och ekonomiska/tekniska styrsystem för materialadministration”. Miljöaspekter fanns med redan från början, men under 2008 genomfördes en översyn av programmet som ledde till en starkare betoning av dessa frågor. I katalogtextens portalmening står därefter följande: ”Logistik handlar om timing. Material och varor ska vara på rätt plats vid rätt tidpunkt och med minsta möjliga miljöpåverkan.”

I programmets aktuella utbildningsplan finns sammanlagt fem lärandemål med tydlig koppling till miljöaspekter, till exempel följande:

- Goda kunskaper om företagsekonomisk teoribildning och en teoretisk breddning inom logistikområdet för att förstå de mest ekonomiskt försvarbara flöden av material, produkter, tjänster och information inom och mellan företag och dess omvärld med största möjliga hänsyn till miljöaspekter i alla situationer
- Förmåga att självständigt utarbeta ekonomiskt, miljömässigt och kvalitetsmässigt försvarbara logistiklösningar
- Förmåga att värdera olika förhållningssätt till logistikproblem genom att beakta olika tillvägagångssätt som den moderna tekniken ger möjlighet till med hänsyn till långsiktig hållbar utveckling.

Miljöfrågor behandlas främst i flera av de programspecifika kurserna vid sidan av huvudämnet företagsekonomi. Ett lärandemål för kursen Logistiksystem är till exempel att ”kunna utarbeta konkurrenskraftiga logistiksystem med hänsyn tagen till långsiktig hållbar utveckling”. En annan av dessa kurser, Grundläggande miljöteknik, ägnas helt åt miljöaspekter.

Även Turismprogrammet, som ges på grundnivå, har tydliga kopplingar till ett hållbarhetsperspektiv. Det framgår inte minst av några lärandemål i de obligatoriska A- till C-kurserna i turismvetenskap:

- Reflektera över turismens betydelse för att bygga broar mellan individer, olika grupperingar och länder i en internationell värld med många olika kulturer
- Ha förmåga att kritiskt granska, ifrågasätta och värdera turismens inverkan på lokalsamhället och hur det motiveras, där såväl permanent som temporär turism studeras utifrån ett hållbart perspektiv
- Självständigt kritiskt värdera turismens framtida roll, inverkan och effekter utifrån perspektivet hållbar samhällsutveckling.

En kurs om 7 högskolepoäng på B-nivå, Hållbar destination och lokal samhällspåverkan, ägnas helt hållbarhetsfrågor. Kursen inleds med en genomgång av turismens lokalpåverkan, särskilt rumsliga och sociala konsekvenser av storskalig respektive småskalig turism. Här belyses bland annat hur turism kan fungera som en drivkraft för sysselsättning och ekonomisk utveckling lokalt och regionalt. Vidare diskuteras turismens påverkan på natur- och kulturmiljöer och möjligheten att utveckla en miljöanpassad turism.

Programmet Interactive Media Design, som ges på engelska, omfattar 60 hp och ges på avancerad nivå av ämnet medieteknik. Här är det enbart i mindre utsträckning som miljörelaterad hållbarhet behandlas. Fokus ligger i stället på hur design kan ses som ett medel för aktivism, deltagande och stöd till utvecklingsländer och genomgående problematiseras i vilken utsträckning teknik utgör en del av hållbar livskvalitet med hänsyn till bland annat

stress och sociala relationer. Den senaste kursomgången gavs en ny delkurs, [Critical Design](#), som helt kretsar kring dessa teman:

”The course module introduces the area of critical design, and how design can be used to question, problematize and illuminate power structures and societal norms. The course module also covers how design can work as a tool for speculating about alternative future scenarios.”

En växande andel av högskolans studenter finns inom lärarutbildningen. I nuvarande läge ges förskollärarytutbildning, grundlärarytutbildning mot förskoleklass och årskurs 1-3, mot årskurs 4-6 och mot fritidshem samt ämneslärarytutbildning mot gymnasiet. Här ges även två erfarenhetsbaserade utbildningar, en inom förskollärarytprogrammet och en inom grundlärarytprogrammet mot fritidshem. Lärarutbildningen har därtill två uttalade profiler. Dels den interkulturella profilen, som innebär att undervisningens innehåll och uppläggning präglas av mångfaldsperspektiv och en inkluderande pedagogik, och dels bildningsprofilen, som betonar vikten av självreflektion, eget läsande och estetiska lärandeprocesser i ett livslångt kunskapssökande. Det finns också i detta sammanhang kurser med tydligt fokus på hållbar utveckling. Vi ger här några exempel på kurser på olika nivåer inom lärarutbildningen och deras lärandemål.

Natur, samhälle och teknik 1, förskoleklass och årskurs 1-3, 15 hp

- genom exempel från sin näromgivning exemplifiera och beskriva miljöpåverkan samt visa på åtgärder som syftar till ett hållbart utnyttjande av naturens resurser

Naturorienterande ämnen och teknik, Grundlärarytutbildning mot årskurs 4-6, 30 hp

- beskriva betydelsen av naturvetenskap och teknik för att förmedla och förankra samhällets och demokratins värdegrund liksom för en hållbar utveckling

Samhällskunskap II för blivande ämneslärare i gymnasieskolan (ämne 2), 30 hp

- redogöra för de globala processer som formar viktiga begrepp i vår samtid såsom utveckling, demokrati eller hållbarhet, samt politiska, sociala, kulturella och ekonomiska faktorer bakom dessa.

Det står också klart att hållbar utveckling inte är ett tema som återspeglas tydligt i högskolans totala utbildningsutbud, vilket, som tidigare nämnts, redan påtalades i Kvalitetsrådets rapport från 2009. Samtidigt är det svårt att med någon större exakthet avgöra vad i en kurs som är relevant – eller inte relevant – ur ett hållbarhetsperspektiv. Högskolan domineras av utbildningar inom samhällsvetenskap och humaniora och det är lätt att inse att kurser, som i många avseenden behandlar människan som social, ekonomisk, kulturell och historisk varelse, ofta tangerar eller rent av konkret berör hållbarhetstemat utan att detta formuleras i kurs- och utbildningsplanernas lärandemål. I svaren på Fakultetsnämndens frågor 2014/2015 förekommer många kommentarer om detta, bland andra följande:

”På frågan om programmen explicit fokuserar på hållbar utveckling måste svaret bli nej. Däremot finns det teman inom alla program som implicit berör hållbar utveckling. Tydligast är detta tematiserat i magisterprogrammet i genusvetenskap med inriktning mot förändringsarbete. Programmet är uppbyggt kring en strävan att förändra samhället med

avseende på jämlikhet och jämställdhet och kritiskt granska makt och normer både inom samhällets institutioner och näringsliv.” (Genusvetenskap)

B. Vid högskolan är det huvudsakligen programsamordnarna och deras programråd och lärarlag som arbetar kontinuerligt och systematiskt med att följa upp och utveckla utbildningar med en tydlig hållbarhetsprofil. Här är också studenterna en viktig resurs. När det gäller den vidare frågeställningen om integrering av hållbarhetsfrågor i det totala utbudet av utbildningar har högskolan i nuläget en miljösamordnare anställd vid gemensam förvaltning med uppdrag att följa upp och utveckla verksamheten.

C. Forskning förmedlas främst via seminarier och föreläsningar av forskande lärare samt kurslitteratur med stigande krav på kunskap och förståelse beroende av kursens nivå. Här exemplifierar vi med ett urval av litteraturlistor på olika nivåer i några av ovan nämnda utbildningar med tydlig inriktning mot hållbar utveckling:

Länkar till litteraturlistor för

[Politik och styrning för hållbar regional och lokal utveckling](#), 7,5 hp A-nivå, programmet Miljö och utveckling

[Demokrati och mänskliga rättigheter](#), 7,5 hp B-nivå, programmet Utveckling och internationellt samarbete

[Hållbar utveckling, det civila samhället och transnationell governance](#), 7,5 hp Avancerad nivå, Masterprogram i miljövetenskap

[Medierna och miljön](#), 7,5 hp Avancerad nivå, Masterprogram i miljövetenskap.